

Юрій ЛЯШЕНКО

ВЛАДА СВІТЛА

Пам'яті актора Леоніда Бакштаєва

Багато прекрасних і навіть великих акторів прожили довге творче життя, створили яскраві образи, але так і не зіграли свого "Гамлета". Тобто тієї ролі, яка б дала їм можливість розкритися з максимумом творчого потенціалу, яка б асоціювалася з іменем виконавця. Такі самобутні особистості як Борис Ліванов, Петро Алейніков, Павло Луспекаєв, Олег Борисов і багато інших пішли з життя, залишившись у пам'яті людей великими акторами, незабутніми своєю неповторністю, але...

Тільки професіонали, колеги, ті, хто знав їх ближче, можуть сказати, що міг би ще зіграти, наприклад, Леонід Биков. А Микола Гринько? А Іван Миколайчук?

І от ця шеренга продовжилась ще одним ім'ям. Леонід Бакштаєв. Вирішивши в Білорусії, працюючи в Україні, в російському театрі, він органічно засвоїв кращі досягнення трьох культур і збагачував український театр.

"Український російськомовний білорус з татарським прізвищем" - так представив я його глядачам на III міжнародному кінофестивалі слов'янських і православних народів, де ми були 1994 року з останньою нашою спільною роботою - фільмом "Записки кирпатого Мефістофеля". Зауважу, Леонід Георгійович був релігійною людиною. А девіз фестивалю "За моральні ідеали. За звеличення душі людини" можна вважати правилом усього життя актора. Це позначилося на всіх його ролях, кого б він не грав - російського солдата у фільмі "Білий птах з чорною ознакою" чи прагматичного сучасного технократа в спектаклі "Людина зі сторони", російського селянина у спектаклі "Влада темряви" чи революційного київського інтели-

гента у "Записках кирпатого Мефістофеля", що став останньою екранною роботою артиста.

Можна сказати, що образ Сошницького, яким він є у романі В.Винниченка, не вимагав такого, як у фільмі, заглиблення у психологію. Там він одномірніший, дрібніший. Але ми мали щедру індивідуальність виконавця, мали велике бажання показати життя української інтелігенції вичерпніше. Гра Л.Бакштаєва відзначалась інтелігентною розкутістю, органічною емоційністю та виразною гостротою. Більшість із партнерів актора були його колегами по театру, але вони не мали його досвіду - ні творчого, ні життєвого. Його гра була камертоном творчих зусиль для всіх виконавців, якщо не безпосередньо, то через мене, режисера.

Я бачив майже всі його роботи на сцені театру імені Лесі Українки, де він три десятиліття, як кажуть у театрі, "стабільно тягнув репертуар" разом з прекрасними талантами, одні з яких за цей час сходили зі сцени, інші - з'являлися. Він грав постійно. У кожній ролі знаходив щось цікаве, над кожною працював з повною віддачею, у кожній по-своєму, щоразу по-новому виявлялася його акторська індивідуальність. І в комедії "На всякого мудреця доволі простоти", і в трагедії "Влада темряви", і в інтелектуальній драмі "Сині коні на червоній траві".

Маючи романтичну зовнішність, Леонід Георгійович майже все життя грав героїв. Та коли випадало зраджувати своєму ампула, він виявляв таку несподівану грань, що це вражало і глядача, і навіть колег. Хто бачив колись "Традиційний збір" з Л.Бакштаєвим, той не забуде невеликої ролі

фронтовика, який спився і морально занепав. Актор знайшов яскраві, характерні, навіть гротескові фарби, зіграв їх бодем за втрачене покоління, органічно вписавши це в побутову атмосферу вистави. Мимоволі запитуєш себе, а може, він більше дав би театрові й кіно, граючи гострохарактерні ролі? На такі думки наштовхує ще одна його робота.

Понад п'ятнадцять років тому в театрі йшов рядовий спектакль за сучасною п'єсою "Хазяйка", де Л.Бакштаєв і А.Роговцева грали, як звичайно кажуть, простих людей з буденними турботами. Важко згадати, що там відбувалося (цілком можливо, що нічого), дослідженням яких колізій рухався сюжет (можливо, і ніяких), але виконавців головних ролей не можна забути. Не забути сільську дівчину, яку привели до міста післявоєнні нестатки, і те, як поступово її захоплює, висловлюючись тогочасною термінологією, "горіння колективу ливарного цеху". А. Роговцева з чарівною безпосередністю показувала героїню і в час наївних уявлень про життя, і в час набуття досвіду. Анатолій, її чоловік (Л.Бакштаєв), як і Надя, хороша людина, проте приревнував дружину до заводу, якому вона віддає весь свій час. І от, за умов цієї примітивної драматургічної ситуації, актори роблять мистецьким дивом сцену ліквідації родинних ускладнень. Анатолій приносить додому патефон і обоє починають танець. Актори в незграбній пластиці, в лірично-комедійних ситуаціях виявили стільки хорошого смаку, що глядач проймається до них довірою. Віриш непідробній доброті й великій внутрішній силі.

Я схильний думати, що іноді незначна роль у посередньому спек-

таклі може більше розкрити актора, ніж вистава за класикою. Без спектаклю "Хазяйка" я не був би таким палким прихильником талантів Ади Миколаївни та Леоніда Георгійовича. І, навпаки, якби я бачив тільки цей спектакль, я б завжди говорив, що знаю дивовижних акторів.

Людина найсимпатичніша в ті хвилини свого життя, коли вона повністю розкута, коли не думає над тим, як виглядає і, взагалі, зайнята не собою, а якимись легкими

думками, які відключають її від самоконтролю. В такі хвилини може прийти творча наснага. Можна припустити, що саме в цьому випадку вирішальне значення мало якраз легке ставлення акторів до п'єси, був відсутній, так би мовити, "священний трепет" перед матеріалом. Спрацювала взаємна довіра партнерів, їхній сценічний і життєвий досвід.

У "Записках кирпатого Мефістофеля" Л.Бакштаєв відкрив нам із свого арсеналу так багато, як ні

в жодній іншій роботі. Тут і глибокий психологізм (згадаймо другу розмову з Михайлюком у ресторані), і розмах некерованої акторської стихії (відкрита сутичка з Михайлюком), і медитативна розслабленість водночас із безсилим релігійним екстазом (молитва перед іконою). Сосницький Л.Бакштаєва викликає співчуття. Без осяяння ролі індивідуальністю актора ми не мали б того повного суперечностей портрета українського інтелігента початку нинішньо-

Л.Бакштаєв у фільмі "Ніна".
Режисер О. Швачко, 1973.

го століття. Суперчностей, зумовлених періодом життя, коли не тільки захоплення, а й розчарування революцією вже позаду. У фільмі ці інтелігенти розгублені, в стані внутрішнього розладу, шукають способи затамувати душевну виснаженість, впадаючи хто в п'ятику, хто в любовні пригоди. Масштаб акторських обдарувань надає повноцінного звучання проблемі морального самовизначення особистості.

Всі гарні слова глядачів і преси

Л.Бакштаєв у фільмі "Записки кирпатого Мефістофеля".
Режисер Ю.Ляшенко, 1994.

Л.Бакштаєв у фільмі "Білий птах з чорною ознакою". Режисер Ю.Ілленко, 1971.

про картину я адресую акторам, і насамперед - Л.Бакштаєву.

Леонід Георгійович не мав гучної слави, яка могла б бути, якби його доля склалася трохи інакше. Але його знали і любили. Він не увірвався з громом на сцену столичного театру, а з'явився тихо, відразу ж увійшов до репертуару, причому настільки органічно, немов би виріс у цьому складному колективі. Його називала Льошею навіть молодь. Він був позбавлений амбіцій і в творчості, і в побуті.

Людяність, скромність, природ-

на порядність, любов до праці - все це приносило плоди на сцені та на екрані, але водночас позбавляло його імунітету проти зрадливої закулісної метушні. Він не підлий - його можна не боятися. Він доступний, близький, свій - можна не церемонитися. На його творчі здобутки мало зважала критика, адже вони були самі собою зрозумілими. І, до речі, телефільм "День перший, день останній", що з'явився 1978 року і в якому Л.Бакштаєв - художник, одержимий ідеєю виживання людської краси та гармонії,

і досі не показаний українським телебаченням.

Говорили, що в "тихості", з якою актор йде від нас, - його скромність і праведність. Справді, він не любив показухи і фальші. Це добре свідчить про небіжчика. Але тою ж мірою, про нас, невдячних і байдужих - навіть не всі колеги проводжали його в останню путь.

Словами "прости і прощай" закінчується екранне життя актора в останній ролі. Прости і ти нас, дорогий Леоніде Георгійовичу.

липень, 1995.

мистецька
хроніка

Зановітня мелодрама

"На шляху до Мелісона" (США, 1995). Постановка Клінта Іствуда за романом Роберта Джеймса Воллера. В ролях - Клінт Іствуд, Меріл Стріп, Анні Корлі, Віктор Слезак. Виробництво: Amblin/Malpasо для Уорнер Бразерз.

Клінт Іствуд продовжує освоювати нові кінематографічні жанри. Після детективів, бойовиків, вестернів він спинився на сільській мелодрамі, знявши коротку історію кохання, яке переживають господарка маленької ферми у штаті Айова (Меріл Стріп) та фотограф, який готує там репортаж про старовинні звичаї життя.

Хоча події фільму розгортаються в середині 60-х, там можна знайти речі, суттєво важливі для 90-х. Цей фільм є, безсумнівно, політичним, або, точніше, таким, що торкає болючі проблеми американської моралі. У фільмі йдеться не стільки про саме кохання, скільки про життя матері родини на самотній фермі. Жінка робить свій вибір між турботами про сім'ю та коханням. Іствуд цим фільмом ще раз підтвердив свою репутацію голлівудського пуританина.

За матеріалами журналу "Кайю де сінема", вересень, 1995.